

mr Marijo Krnić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Hrvatska
mkrnic@ffst.hr

KONTRATENOR U SUVREMENOJ VOKALNO-PEDAGOŠKOJ PRAKSI

Sažetak

U umjetničkoj vokalnoj glazbi 20. stoljeća javlja se kontratenor, klasični muški pjevački glas, po određenim tonskim kvalitetama srodan ženskim glasovnim vrstama. Premda pojam kontratenor nalazimo već u razdoblju renesanse, u novijoj glazbenoj praksi on dobiva drugačije značenje. Odgovarajući na potrebe suvremenog umjetničkog glazbovanja današnja vokalna pedagogija bavi se odgojem kontratenora. Iako u vokalno-pedagoškoj literaturi ne nalazimo detaljne opise kvaliteta toga glasa, prepoznate su izvjesne sličnosti i razlike u odnosu na ženske glasove pa se tako ističe da se glasovi kontratenora od ženskih glasova razlikuju u boji i voluminoznosti. Cilj istraživanja bio je utvrditi jesu li i u kojoj mjeri studenti solo pjevanja, budući vokalni pedagozi, uspješniji u razlikovanju kontratenorskih od ženskih glasova u odnosu na studente glazbe ostalih smjerova. U radu se provodi istraživanje na studentima četvrte i pete godine studija solo pjevanja te na studentima glazbe ostalih smjerova koji slušajući 18 zvučnih zapisa kontratenorskih i ženskih glasova utvrđuju spol svakog pjevača. Rezultati će ukazati na razinu senzibiliziranosti vokalnog sluha budućih vokalnih pedagoga na kontratenorske glasove. Svrha rada je proširiti spoznaje iz područja vokalne pedagogije te na taj način doprinijeti njezinu daljnjem razvoju. U novim bi istraživanjima bilo vrijedno istraživanje proširiti na aktivne vokalne edukatore od srednjoškolskog do visokoškolskog sustava.

Ključne riječi: kontratenor, vokalna pedagogija, osobine glasa.

Uvod

Sredinom 20. stoljeća u glazbenu izvođačku praksu vraćaju se muški pjevači koji spjevaju u opsezima karakterističnima za današnje klasične ženske pjevačke glasove. Kroz povijest glazbovanja razlikujemo dvije temeljne grupe takvih pjevača: kastrate, koji su se u tim opsezima služili modalnim glasom i falsetiste (uglavnom zborni pjevači) koji su se koristili falsetnim registrom. Razvojem suvremene belkanto tehnike pjevanja i uz nju vezane glasovne estetike, kastrati koji su vladali glazbenom scenom 17. i 18. stoljeća iščezavaju, a falsetiste pronalazimo još u pojedinim crkvenim zborovima u kojima tradicionalno ne pjevaju žene.

Muškarci pjevaju falsetnim registrom još od srednjeg vijeka (Randell, 1994). Pojam kontratenor vuče korijen iz 14. stoljeća kada se njime označava dionica koja pjeva iznad tenora (osnovne melodije). U 17. stoljeću u Engleskoj pojam se odnosi na falsetiste, te se do sredine 19. stoljeća koristi gotovo isključivo u tom značenju (Miller, 2000). Falset dolazi od talijanske riječi *falsetto*, a znači lažni (slabi, mali) glas. Temeljni principi današnjeg dobrog pjevanja, koji uključuju pitanja daha, pokretljivosti, vokala, formiranja vokalnog aparata i izjednačavanja registara, odnose se i na pjevanje falsetom (Miller, 2000), uz uvažavanje specifičnosti produkcije takvoga tona te odnosa prema modalnom (punom, prsnom) glasu i tonu glave.

Za razliku od kastrata kod kojih je proces preobrazbe glasa iz dječjeg u muški zaustavljen u dječjačkoj dobi kirurškim zahvatom, kontratenori su razvili vokalni instrument muškarca, ali su razvili i tehniku pjevanja u kojoj je falset primarni pjevački registar. Glazba razdoblja romantizma značajno doprinosi nestanku kontratenora iz glazbene prakse. Naime, romantičari preferiraju topli i zaobljeni ton, a tadašnji kontratenori, čiji se ton opisuje kao šuman, bez energije i sterilan, za razliku od suvremenih kontratenora, nisu mogli ostvariti zvuk takvih kvaliteta (Cathcart, 2013). Suvremeni kontratenori na opernu i koncertnu scenu vraćaju se prije svega zahvaljujući činjenici da su zadnjih desetljeća sve prisutniji u izvedbama rane glazbe, ali i uloga koje su pisane za njih u nedavnoj prošlosti.

Prema Titzeu (2000) iz povijesne perspektive najkontroverznija tema koja se tiče kvalitete pjevačkog glasa jesu vokalni registri. Oni su i danas tema oko koje postoje mnogi prijevori. Vokalni pedagozi opisujući registre pjevačkih glasova koriste različitu terminologiju i koncepte. Premda se tom temom bave brojni autori malo ih je koji u tom kontekstu raspravljaju o kontratenoru, kako u prošlosti, tako i danas. Prvi relevantan opis registara kontratenora dao je Manuel Patricio Rodriguez Garcia II u djelu *Ecole de Garcia: traité complet de l'art du chant par Manuel García fils*. Govoreći o kvalitetama kontratenorskog glasa ističe kako je to najviši muški glas, čist i pokretljiv, istog opsega kao i kontraalt, od d do g^2 . Navodi kako se kod kontratenora prsni registar dobro spaja s falsetom, no, premda tanak i feminiziran, slabo se spaja s registrom glave, kojim se koriste isključivo ženski glasovi. Tvrdi da se prsni registar kod kontratenora nalazi u rasponu od d do h^1 , falset od d^1 do cis^2 , a registar glave od d^2 do fis^2 (prema Chenez, 2011).

Glasovi današnjih kontratenora razlikuju se od onih koje opisuje Garsija II. Premda uključuju prsni registar u cijeli svoj raspon, aktivno ga koriste samo za izvedbu najnižih tonova. Cathcart (2013) ističe da glas alta (g do e^2), iako sličan u rasponu glasu kontratenora (g ili a do g^2), ima ženstvenu kvalitetu koja ga razlikuje od zvuka visokog muškog glasa. Chenez (2011) navodi kako današnji kontratenori imaju opseg glasa sličan mezzosopranu te kako su školovani pjevati fokusiranim i vibrantnim tonom. Bicalho Cruz, Cortes Gama i Hanayama (2004) svojim su istraživanjem utvrdili da je temeljna govorna frekvencija kontratenora unutar normalnog muškog vokalnog opsega. Istim su istraživanjem utvrdili i dva različita

tipa suvremenih kontratenora: duboki i visoki kontratenor. McKinney (2005) drži kako u dobro školovana pjevača u modalnom glasu ne raspoznavamo registre, a falsetni se registar nalazi iznad modalnog glasa i dijelom se s njim preklapa. Jednako tako navodi kako je osnovna razlika između modalnog i falsetnog registra ta što pri pjevanju falsetom samo rubovi glasnica vibriraju, a tijelo je glasnica više manje opuštено, dok kod modalnog registra pokreti nalik valu uključuju cijele glasnice. Cvejić (1980) kaže kako je falset najviši registar muškoga glasa te da zvuči nemuževno, a po boji je i visini sličan ženskom glasu.

U svojem istraživanju Chenez (2011) utvrđuje tri temeljna registra suvremenih kontratenora: gornji, srednji i prsni registar, s time da se srednji registar može podijeliti na viši i dublji. Gornji registar seže otprilike od cis^2 do g^2 (i više), viši srednji registar od g^1 do d^2 , dublji srednji registar od a do gis^1 , a prsni registar od g (i niže) do d^1 .

Empirijsko istraživanje: Razlikovanje kontratenorskih od ženskih glasova

1) *Cilj i zadaće istraživanja.* Pilot istraživanjem se htjelo utvrditi jesu li i u kojoj mjeri studenti solo pjevanja, budući vokalni pedagozi, uspješniji u razlikovanju kontratenorskih od ženskih glasova u odnosu na studente glazbe drugih smjerova. Svrha istraživanja je proširiti spoznaje iz područja vokalne pedagogije, posebice iz područja edukacije kontratenora, te na taj način doprinijeti njezinu daljnjem razvoju.

U skladu s navedenim ciljem istraživanja formulirane su sljedeće zadaće istraživanja:

- utvrditi uspješnost u razlikovanju kontratenorskih od ženskih glasova kod studenata (solo) pjevanja i ostalih glazbeničkih studijskih programa;
- utvrditi odnos između studijskog programa i uspješnosti u razlikovanju kontratenorskih od ženskih glasova;
- utvrditi uspješnost u razlikovanju kontratenorskih od ženskih glasova u odnosu na tri različita registra pjevačkih glasova.

U skladu s navedenim ciljem i zadaćama istraživanja postavljene su sljedeće hipoteze:

H1: Studenti (solo) pjevanja uspješniji su u razlikovanju kontratenorskih od ženskih glasova od studenata ostalih glazbeničkih studija.

H2: Studenti (svih glazbeničkih studijskih programa) jednako uspješno razlikuju kontratenorski od ženskog glasa u svim registrima (visoki, srednji, duboki).

H2.1: Studenti (solo) pjevanja jednako uspješno razlikuju kontratenorski od ženskog glasa u svim registrima (visoki, srednji, duboki).

H2.2: Studenti ostalih glazbeničkih studijskih programa jednako uspješno razlikuju kontratenorski od ženskog glasa u svim registrima (visoki, srednji, duboki).

H3: Studenti (svih glazbeničkih studijskih programa) točnije prepoznaju ženske glasove nego kontratenorske glasove.

H3.1: Studenti (solo) pjevanja jednako uspješno prepoznaju ženske i kontratenorske glasove.

H3.2: Studenti ostalih glazbeničkih studijskih programa točnije prepoznaju ženske glasove nego kontratenorske glasove.

2) Metodologija istraživanja.

2.1) *Uzorak.* U istraživanju je sudjelovalo ukupno 60 ispitanika, studenata četvrte i pete godine glazbeničkih studija na Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Splitu, Fakultetu prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti Sveučilišta u Mostaru, Muzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu, Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Osijeku, Akademiji umetnosti Sveučilišta u Novom Sadu i Akademiji za glasbo Univerze v Ljubljani. Od ukupnog broja ispitanika 24 su studenti (solo) pjevanja, a 36 studenti ostalih glazbeničkih studijskih programa. Uzorak je slučajan.

2.2) *Instrument i postupak ispitivanja.* Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je upitnik putem on-line usluge Google obrasci. U prvom dijelu upitnika prikupljeni su osnovni podaci o ispitaniku. Drugi dio upitnika činilo je 18 kratkih slušnih primjera (u trajanju od cca. 20 s), od čega devet primjera za kontratenorski glas i devet za ženski glas. Za svaki registar kontratenorskog i ženskog glasa dana su po tri slušna primjera. Studenti su nakon slušanja svakog primjera trebali odrediti je li izvođač kontratenorski (muški) ili ženski glas. Bio je ponuđen i treći odgovor – ne mogu odrediti.

3) Analiza rezultata i interpretacija.

H1: Studenti (solo) pjevanja uspješniji su u razlikovanju kontratenorskih od ženskih glasova od studenata ostalih glazbeničkih studijskih programa.

Za testiranje razlika u prepoznavanju glasova između grupe studenata (solo) pjevanja i ostalih glazbeničkih studija proveden je neparametrijski Mann-U-Whitney test (Tablica 1).

Tablica 1. Razlike u prepoznavanju ženskih i kontratenorskih glasova s obzirom na studijski program

Program	N	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Z	Značajnost (p)
Ukupno	24	13,37	2,84		
(solo) pjevanje					
prepoznavanje ostalih glazbeničkih glasova	36	12,44	2,24	-1,63	0,10
studijski programi					

Nije nađena statistički značajna razlika u prepoznavanju glasova (odnosno razlikovanju ženskih od kontratenorskih glasova) između studenata (solo) pjevanja i studenata ostalih glazbeničkih studijskih programa. Nije potvrđena prva hipoteza.

H2: Studenti (svih glazbeničkih studijskih programa) jednako uspješno razlikuju kontratenorski od ženskog glasa u svim registrima (visoki, srednji, duboki).

Za testiranje razlika u prepoznavanju glasova u odnosu na različite registre glasova proveden je neparametrijski Friedman test (Tablica 2). Nađena je statistički značajna razlika u prepoznavanju glasova (odnosno razlikovanju ženskih i kontratenorskih glasova) u različitim registrima. Pri tom studenti najbolje prepoznaju glasove u dubokom registru, a najlošije u visokom registru. Nije potvrđena druga hipoteza.

Tablica 2. Razlike u prepoznavanju ženskih i kontratenorskih glasova u različitim registrima

	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Minimum	Maksimum	χ^2 -kvadrat
Odgovori za duboki registar	4,61	1,15	1,00	6,00	14,43 p=0,001
Odgovori za srednji registar	4,45	1,21	,00	6,00	
Odgovori za visoki registar	3,75	1,27	1,00	6,00	

N=60

H2.1: Studenti (solo) pjevanja jednako uspješno razlikuju kontratenorski od ženskog glasa u svim registrima (visoki, srednji, duboki).

Za testiranje razlika u prepoznavanju glasova u odnosu na različite registre glasova proveden je neparametrijski Friedman test (Tablica 3). Nije nađena statistički značajna razlika u prepoznavanju glasova (odnosno razlikovanju ženskih od kontratenorskih glasova) u različitim registrima kod studenata (solo) pjevanja. Studenti (solo) pjevanja podjednako dobro prepoznaju (razlikuju) glasove u dubokom, srednjem i visokom registru. Potvrđena je hipoteza 2.1.

Tablica 3. Razlike u prepoznavanju ženskih i kontratenorskih glasova u različitim registrima kod studenata (solo) pjevanja

	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Minimum	Maksimum	χ ² -kvadrat
Odgovori za duboki registar	4,62	0,96	3,00	6,00	0,963 p=0,618
Odgovori za srednji registar	4,58	1,31	,00	6,00	
Odgovori za visoki registar	4,16	1,46	2,00	6,00	

N=24

H2.2: Studenti ostalih glazbeničkih studijskih programa jednako uspješno razlikuju kontratenorski od ženskog glasa u svim registrima (visoki, srednji, duboki).

Za testiranje razlika u prepoznavanju glasova u različitim registrima proveden je neparametrijski Friedman test (Tablica 4). Nađena je statistički značajna razlika u prepoznavanju kontratenorskih i ženskih glasova u različitim registarima kod studenata ostalih glazbeničkih studijskih programa. Studenti ostalih glazbeničkih studijskih programa najbolje razlikuju ženske od kontratenorskih glasova u srednjem registru, a najlošije u visokom registru. Nije potvrđena hipoteza 2.2.

Tablica 4. Razlike u prepoznavanju ženskih i kontratenorskih glasova u različitim registrima kod studenata ostalih glazbeničkih studija

	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Minimum	Maksimum	χ ² -kvadrat
Odgovori za srednji registar	4,61	1,27	1,00	6,00	17,697 p=0,000
Odgovori za duboki registar	4,36	1,15	2,00	6,00	
Odgovori za visoki registar	3,47	1,05	1,00	5,00	

N=36

H3: Studenti (svih glazbeničkih studijskih programa) točnije prepoznaju ženske glasove nego kontratenorske glasove.

Uspoređeni su kompoziti odgovora svih studenata u svim primjerima za ženski i odgovori u svim primjerima za kontratenorski glas tako da je proveden t-test (Tablica 5).

Nađena je statistički značajna razlika u prepoznavanju ženskih i kontratenorskih glasova. Studenti svih glazbeničkih smjerova bolje prepoznaju ženske glasove od kontratenorskih ($M\bar{Z}=7,23 > MM=5,58$). Potvrđena je treća hipoteza.

Tablica 5. Razlika u prepoznavanju ženskih glasova naspram kontratenorskih glasova

	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t	Značajnost (p)
Ukupni odgovori za kontratenorske glasove	5,58	1,82	-4,839	0,000
Ukupni odgovori za ženske glasove	7,23	1,82		

N=60

H3.1: Studenti (solo) pjevanja jednako uspješno prepoznaju ženske i kontratenorske glasove.

Uspoređeni su kompoziti odgovora studenata (solo) pjevanja u svim primjerima za ženski i odgovora u svim primjerima za kontratenorski glas te je proveden neparametrijski Wilcoxon test rangova (Tablica 6).

Tablica 6. Razlika u prepoznavanju ženskih glasova naspram kontratenorskih glasova kod studenata (solo) pjevanja

	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t	Značajnost (p)
Ukupni odgovori za kontratenorske glasove	6,45	1,97	-0,733	0,388
Ukupni odgovori za ženske glasove	6,91	1,83		

N=24

Nije nađena statistički značajna razlika u prepoznavanju ženskih i kontratenorskih glasova kod studenata (solo) pjevanja. Potvrđena je hipoteza 3.1.

H3.2: Studenti ostalih glazbeničkih studijskih programa točnije prepoznaju ženske glasove nego kontratenorske glasove.

Uspoređeni su kompoziti odgovora studenata ostalih glazbeničkih studijskih programa u svim primjerima za ženski i odgovora u svim primjerima za kontratenorski glas te je proveden Wilcoxonov test rangova (Tablica 7).

Tablica 7. Razlika u prepoznavanju ženskih glasova naspram kontratenorskih glasova kod studenata ostalih glazbeničkih studija

	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Z	Značajnost (p)
Ukupni odgovori za kontratenorske glasove	5,00	1,47	-4,363	,000
Ukupni odgovori za ženske glasove	7,44	1,81		

N=36

Nađena je statistički značajna razlika u prepoznavanju ženskih i kontratenorskih glasova kod studenata ostalih glazbeničkih studijskih programa. Studenti ostalih glazbeničkih studijskih programa bolje prepoznaju ženske glasove od kontratenorskih ($M_Z=7,44 > M_M=5,00$). Potvrđena je hipoteza 3.2.

Zaključak

Kontratenor, u suvremenoj izvođačkoj praksi sve prisutnija glasovna vrsta, još je uvijek nedovoljno zastupljen kao tema vokalno-pedagoškog izučavanja. Premda se često dovodi u vezu sa ženskim glasovima, u literaturi je prepoznata razlika u kvalitetama tona kontratenorskih i ženskih glasova (Cathcart, 2013; Chenez, 2011; Cvejić, 1980).

U radu su prezentirani rezultati istraživanja kojim se htjelo ustanoviti jesu li i u kojoj mjeri studenti (solo) pjevanja, budući vokalni pedagozi, uspješniji u razlikovanju kontratenorskih od ženskih glasova u odnosu na studente glazbe drugih smjerova. Rezultati istraživanja ukazuju na to da su studenti (solo) pjevanja nešto uspješniji od studenata ostalih glazbeničkih smjerova u razlikovanju kontratenorskih od ženskih glasova, ali utvrđena razlika nije statistički značajna.

Također je utvrđeno da studenti (solo) pjevanja jednako uspješno prepoznaju ženske i kontratenorske glasove, dok studenti ostalih glazbeničkih studija uspješnije prepoznaju ženske nego kontratenorske glasove. Rezultati ukazuju i na to da studenti (solo) pjevanja jednako uspješno razlikuju ženske od kontratenorskih glasova u svim registrima (visoki, srednji, duboki), dok studenti ostalih glazbeničkih studija najbolje razlikuju ženske od kontratenorskih glasova u srednjem registru, a najlošije u visokom registru.

Premda rezultati ukazuju na to da su studenti (solo) pjevanja u globalu senzibilizirani za kvalitete kontratenorskih glasova od studenata ostalih glazbeničkih studijskih programa, evidentna je i potreba za daljnjim, sustavnijim radom s tom skupinom na razvoju vokalnog sluha. U tom smislu, potrebna su i daljnja istraživanja na tu temu. Nova bi istraživanja bilo vrijedno proširiti na aktivne vokalne edukatore od srednjoškolskog do visokoškolskog sustava. Takva istraživanja mogu doprinijeti širenju spoznaja iz područja vokalne pedagogije te dopri-

nijeti njezinom daljnjem razvoju, posebice na području vokalne edukacije kontratenora.

Literatura

- Bicalho Cruz, Tiago Lima; Cortes Gama, Ana Cristina i Hanayama, Eliana Midori (2004). Análise da extensão e tessitura vocal do contratenor. *Revista CEFAC*, 6/4, 423-428.
- Cathcart, Robyn (2013). *Do Di Petto: "Covering" the Castrato. the English Counter Tenor. and the Teachings of Manuel Garcia II.* The Phenomenon Of Singing, 3, 51-59. pristupljeno: 20.7.2016, <http://journals.library.mun.ca/ojs/index.php/singing/article/view/628/465>.
- Chenez, Raymond (2011). Vocal Registers of the Countertenor Voice: Based on Signals Recorded and Analyzed in Vocevista. The Florida State University – College of Music – doktorska radnja.
- Cvejić, Nikola (1980). *Savremeni belkanto*. Beograd: Univerzitet umetnosti.
- McKinney, James (2005). *The Diagnosis and Correction of Vocal Faults: A Manual for Teachers of Singing and for Choir Directors (with accompanying CD of sample vocal faults)*. Illinois: Waveland Press Inc.
- Miller, Richard (2000). Countertenoring. *Journal of Singing*, 57/2, 19–21.
- Randell, Elisabeth (1994). Countertenors Then and Now. *Opera News*, 59/1, 25–27.
- Thoresen, Peter (2012). Teaching countertenors: integrating countertenor pedagogy into the collegiate studio. Indiana University: Jacobs School of Music – doktorska radnja.
- Titze, Ingo (2000). *Principles of Voice Production*. Salt Lake City: National Center for Voice and Speech.

mr Marijo Krnić

Countertenor in Contemporary Vocal Pedagogical Practice

Summary

The aim of this study was to determine whether and to what extent are students of solo singing, future vocal teachers, successful in distinguishing the countertenor from female voices compared to music students of other majors. This paper carried out research on the students of the fourth and fifth year of solo singing and music students of other majors that listening to 24 sound recordings of the countertenor and female voices determine sex of each singer. The results will indicate the level of sensitivity of vocal hearing of future vocal pedagogues to countertenor voices. The purpose of this paper is to expand knowledge in the field of vocal pedagogy and thus contribute to its further development. In the new research would be worth to expand research to active vocal educators from secondary to higher education system.

Key words: countertenor, vocal pedagogy, voice qualities.